

položaj žensk v obdobju 1918–1941), Nevenke Troha (*Slovensko žensko gibanje v Trstu na prelomu 19. in 20. stoletja*), Vasilija Melika (*Ženske in volitve pred drugo svetovno vojno*) ter Barbare Pešak Mikec o prvi slovenski pesnici in pisateljici, ki je »žensko vprašanje« sprabila tudi v literaturo – Pavlini Pajk.

Slavljenca – Splošnemu ženskemu društvu (SŽD) je posvečeno drugo poglavje s prispevki Nataše Budna Kodrič (*SŽD, Članice SŽD in Franja Tavčar*), Igorja Zemljiča (*Ženska v družini in družbi*), Anje Dular (*Knjižnica SŽD*), prispevki Žive Vidmar (*Josipina Vidmar*), Mateje Jeraj (*Minka Govekar*), Katarine Keber (*Minka Gašperlin*) in Mojce Šorn (*Maša Grom*) pa začnajo »biografski del« zbornika. Najprej so predstavljene »stebnice« društva, sledi pa jim poglavje o radikalkah (Feministke) z zapisi Mateje Jeraj (*Angela Vode*), Darinke Drnovšek (*Alojzija Štebi*) in Andreje Klasinc Škofljanec (*Cirila Štebi Pleško*).

Naslednja poglavja predstavljajo posamezne segmente članstva SŽD. Učiteljice in profesorice (avtorici Aleksandra Serše in Tatjana Hojan), zdravnice (Aleksandra Serše, Živa Melik), pravnice (Jelka Melik), novinarke (Nataša Budna Kodrič, Igor Zemljič, Nina Vodopivec in Metka Gombač), prve slovenske pesnice in pisateljice (Katja Sturm Schnabl, Irena Dolschon, Barbara Cuzioc Weiss, Barbara Pešak Mikec in Polona Mlakar), glasbenice (Aleksandra Serše), poštne in občinske uradnice (Aleksandra Serše, Ljiljana Šuštar).

(Pre)obsežen biografski (hagiografski) del se konča s podpornimi člani SŽD (Barbara Pešak Mikec) in poglavjem o podružnicah SŽD (nasploh o njih piše Nataša Budna Kodrič, celjsko in še kup drugih ženskih asociacij v mestu ob Savinji predstavlja Ivanka Zajc Cizelj, mariborsko pa Metka Vrbnjak).

Zbornik končujeta dve bolj politični razpravi – Anke Vidovič Miklavčič o Slovenski krščanski ženski zvezi in Vlaste Stavbar o vlogi žensk v deklaracijskem gibanju.

S pričujočim zbornikom avtorji (avtorice) popravljajo »krivico«, ki jim jo je doslej delala uradna zgodovina. Izbran segment »ženske« zgodovine – ženstvo med marčno revolucijo in deklaracijskim gibanjem s posebnim poudarkom na Splošnem ženskem društvu so obdelale z vseh

mogočih aspektov. Resda so določena poglavja pripravljena v slogu, ki ga je »moška« zgodovina že prerasla – tako koncentracijo biografij lahko najdeš le še v biografskem leksikonu, Letu svetnikov ali pa v knjigah o narodnih herojih. Biografije so sicer jako »nucna« reč, bralca, ki ga zanima izključno nek fenomen in proces, pa žal ne pritegnejo. Vseeno ostaja moj odnos do knjige izrazito pozitiven – veselim se že nadaljevanja, ko bo trnova pot doseganja družbene enakopravnosti žensk ubesedena v zanimivih študijah in monografijah, temelječih na modernejši eksploataciji virov. »Ženske« zgodovine namreč ni, ravno tako ne kot »moške« zgodovine. Preteklost, sedanjost in prihodnost so skupne dimenzije. Podobno kot življenje smo si prisiljeni deliti tudi zgodovino in prav privoščljivo veselje me je navdajalo tudi (in zlasti ob) prebiranju biografij – vse, prav vse zagrete feministke so se idej za politično delovanje navzele v (prosvetljenem!) domačem krogu in vse so imele v svojem življenju tega ali onega »mentorja« (moškega!). Naj na koncu parafraziram priljubljen rek feministk: za vsako uspešno žensko stoji pravi moški.

Aleksander Žižek

MELIK.DOC

Vasilij Melik, Slovenci 1848–1918. *Razprave in članki. Izbral, uredil in spremno besedo napisal Viktor Vrbnjak, Študentska založba Litera, Documenta et studia historiae recentioris XV, Maribor, 2002, 766 str.*

V začetku marca letos je slovensko zgodovino pisje obogatil zbornik razprav in člankov akad. prof. dr. Vasilija Melika. Knjiga, ki je izbor Melikovega obsežnega raziskovalnega dela, je bila v programu založbe Obzorja in urednika Andreja Brvarja že več let. Luč sveta naj bi ugledala ob avtorjevi osemdesetletnici leta 2001, vendar ji splet okoliščin žal ni bil naklonjen. Nekoč vodilna mariborska založba je namreč propadla. Na srečo pa se je za zbornik ogrela založba Litera in jo ponudila v branje tako zgodovinarjem kot tudi širšemu krogu bralcev na Slovenskem.

Sedeminpetdeset člankov in razprav, kolikor jih šteje knjiga, pomeni veliko olajšanje vsakemu raziskovalcu, ki se ukvarja s Habsburško monarhijo in Slovenci po marčni revoluciji. Medtem ko je bilo poprejšnje raziskovanje Melikovega dela

in brskanje za številnimi nadvse uporabnimi citati povezano z urami sedenja (in čakanja v NUK-u) ter listanjem po številnih strokovnih revijah (nekateri članki še sploh niso bili objavljeni v Sloveniji), so sedaj pred nami zbrane razprave enega najboljših in najbolj sistematičnih zgodovinarjev novejšje slovenske zgodovine.

Zbrani članki, objavljeni od konca štiridesetih do srede devetdesetih let v različnih domačih in tujih revijah, predstavljajo smiselno in kronološko zasnovano celoto najpomembnejših problemov slovenskega narodnega razvoja od leta 1848 pa do razpada dvojne monarhije, ko so bili po skromnih začetkih *»Slovenci že povsem razvit narod z razplasteno družbo, z razvito kulturo, znanostjo in umetnostjo, z najrazličnejšimi gospodarskimi, političnimi, kulturnimi društvi in organizacijami, povsem izoblikovanim jezikom in strokovno terminologijo, skratka, narod, ki ima sicer nešteto težav in problemov, ki mu nasprotniki še vedno odrekajo enakopravnost, ki še vedno nima docela slovenskih srednjih šol niti univerze, ki je zato velikokrat poln dvomov vase in pesimizma, ki pa vendarle nedvomno in trdno obstaja in živi.«* (str. 525)

V uvodnem avtobiografskem članku spoznamo Melikova mlada leta in njegov odnos do zgodovine in njenega raziskovanja v času njegovega znanstvenega dozorevanja. Temu sledi njegovo znanstveno raziskovanje. Pomemben del zajemajo razprave, ki obravnavajo politično zgodovino od začetkov ustavnega življenja do preloma stoletja in spadajo v okvir projekta »revizije« slovenske zgodovine. Z njo so skušali slovenski zgodovinarji prevrednotiti preveč črno-belo podobo slovenskega narodnega razvoja, kot ga je videl Ivan Prijatelj. V skoraj pol stoletja trajajočem delu je Melik bistveno dopolnil Prijatelja in ostale predhodnike, ki so se ukvarjali z njegovim področjem. Z uporabo novih virov, denimo arhivskim volilnim gradivom, ki se ga je lotil kot prvi, pa je odstiral tančico novih poglavij v zgodovinopisju.

Seveda je zbornik poln tudi drugih tem, ki osvetlujejo slovensko zgodovino sedmih desetletij. Revolucionarno leto 1848 na Slovenskem in ideje Zedinjene Slovenije je Melik razširil specifično še na Celje. V obširnem članku je podal Frankfurtske volitve in Slovence v istem letu. Zanimalo ga je obdobje neoabsolutizma in njegove nacionalnopolitične razmere pri nas. V ustavni dobi se je loteval taborov, ki so

pomembno vplivali na oblikovanje slovenske narodne zavesti, pa klerikalno-liberalnih trenj, odnosa Slovencev do slovanstva in jugoslovanstva. Melik je med Slovenci iskal odmeve in vplive pomembnih vojaških dogodkov in pretresov, ki so potekali relativno blizu (okupacija Bosne in Hercegovine), ali dlje (Pariška komuna). Obravnaval je odnos Slovencev do monarhije in dinastije skozi sedemdeset let, pa čas pred prvo svetovno vojno in razpad Avstro-Ogrske. Zanimale so ga tudi cerkvene razmere, ki jih je podajal v daljšem časovnem obdobju, kot npr. Cerkev v drugi polovici 19. stoletja na Slovenskem ali pa problem ljubljanske škofije v isti dobi. V daljšem časovnem razponu je označil še druge fenomene slovenske zgodovine, kot so bili slovenski državnopravni programi med leti 1848–1918 in razvoj slovenske nacionalnopolitične zavesti v letih 1861–1918. Specifično je vzel pod prizmo še volitve v Kranju in Ribnici v ustavni dobi in še čez, za isto obdobje pa je obdelal še volilne uspehe Nemcev, Italijanov in Slovencev v Ljubljani, Mariboru in še nekaterih kranjskih ter spodnještajerskih mestih. Prav tako se ni izognil Slovincem v dunajskem državnemu zboru konec devetdesetih let 19. stoletja in v prvih letih 20. stoletja.

Izredno tankočutne in nič več črno-bele so njegove biografske slike vplivnejših slovenskih politikov druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja. Tako je v daljšem zgodovinskem razvoju orisal Antona Aleksandra Auersperga oziroma Anastasiusa Grüna, slavista Frana Miklošiča, Janeza Bleiweisa in njegovo vlogo v slovenski politiki, Lovra Tomana z njegovimi kvalitetami in slabostmi, Frana Levstika in Josipa Vošnjaka ter njegove dragocene Spomine, ki jih je Melik tudi uredil. Akad. prof. dr. Vasilij Melik je vzel pod drobnogled tudi znanega mladoslovenskega politika liberalnih nazorov Valentina Zarnika, ki ga seveda ne smemo »presojati po današnjih pojmovanjih liberalizma«, saj ni bila »večina tedanjih liberalcev niti brezverska niti protiverska, ampak samo protiklerikalna.« (str. 443) V delu je našel mesto ljubljanski popotresni župan Ivan Hribar, prav tako pisec svojih spominov, ki jih je uredil Melik. Ob njem srečamo še Janeza Evangelista Kreka in njegov pomen v slovenski zgodovini ter Antona Korošca, ki je igral pomembno vlogo v Kraljevini SHS.

Odločitev Viktorja Vrbnjaka, da zbere pričujoče članke v celoto, je hvalevredna. Melikovo delo, ki je bilo doslej raztreseno po številnih pu-

blikacijah, prihaja v strnjeni obliki še bolj do izraza, saj prinaša v enem kosu nove poglede, nove poudarke in nove osvetlitve slovenskega narodnega življenja v Habsburški monarhiji od revolucije leta 1848 do konca monarhije leta 1918. Bralci, ki bo posegel po bogati knjigi s prefinjeno analizo virov in jasnimi, dobro argumentiranimi tezami, bo lahko sledil Melikovemu živahnemu in neposrednemu jeziku, njegov smisel za pripoved pa ga bo s pomočjo živih citatov pripeljal tja, kamor si je avtor verjetno tudi želel, v duh časa, ki ga posamezna razprava obravnava.

Skratka, Melikovo dragoceno delo je po eni strani železni repertoar vsakega strokovnjaka, ki se ukvarja s Slovenci v Habsburški monarhiji, po drugi strani pa zbirko Melikovih razprav toplo priporočam tudi širšemu krogu bralcev.

Filip Čuček